

Od luxusu k talíři: jak americké plodiny dobyly Evropu po roce 1492

28.4.2026 - | Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Jak se do Evropy dostala rajčata nebo tabák? A kteří Evropané tyto plodiny mohli ochutnat jako první? Nová studie vědců z devíti evropských zemí pod vedením pracovníků Laboratoře archeobotaniky a paleoekologie Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích odhaluje, jak americké rostliny po roce 1492 pronikaly do Evropy - nejprve jako luxusní zboží elit, později jako běžná součást stravy. Analýza více než 180 archeobotanických nálezů rostlin amerického původu ukazuje, že jejich šíření do Evropy bylo úzce spjato s obchodními sítěmi, mocí a prestiží. Výzkum přináší dosud nejucelenější obraz tohoto procesu.

Výzkum propojuje archeobotanická data s historickými prameny a ukazuje, jak plodiny jako brambory, rajčata, kukuřice, tabák nebo kakao postupně pronikaly do evropského prostředí. První výskyty těchto rostlin jsou spojeny především s elitními prostředími - královskými dvory, městskými centry nebo kláštery. Americké plodiny zde zpočátku fungovaly jako symbol prestiže, exotiky a ekonomické moci. Teprve postupně se některé z nich rozšířily do širších vrstev společnosti a staly se součástí každodenní stravy, bez které si už běžný život nedokážeme představit.

Studie zároveň ukazuje, že šíření těchto rostlin bylo úzce propojeno s raně novověkými obchodními sítěmi, kolonialismem a kulturní výměnou mezi kontinenty. Českých zemí se tato plodinová globalizace dotkla ve velké míře v době vlády císaře Rudolfa II., kdy byl jeho habsburský dvůr na Pražském hradě propojen s Madridem a španělským Nizozemím. Rostliny z Nového světa tak pronikly hluboko do evropského kontinentu. Ukazuje na to archeobotanický výzkum, který Přírodovědecká fakulta JU dlouhodobě ve spolupráci s Archeologickým ústavem Akademie věd ČR v Praze na Pražském hradě provádí. *„Zvlášť dobře byly dochovány zbytky rostlin, původem z Ameriky. Byly vysušené jako součást odlehčovacích klenebních zásypů pod podlahou Vladislavského sálu,“* zdůraznila hlavní autorka studie Jitka Irmišová.

Garant výzkumu Jaromír Beneš z Přírodovědecké fakulty JU, který je seniorním spoluautorem studie a dlouhodobě buduje mezinárodní síť odborníků zaměřených na historickou etnobotaniku k šíření amerických plodin, podotýká: *„Ještě dříve se jejich znalost rozšířila do srdce křesťanského světa, do věčného města Řím. Před několika lety proběhl v římském klášteře Santi Quattro Coronati archeobotanický výzkum odpadní jímky, kde byly nalezeny například semena dýně obecné. Ten byl nedávno publikován a jeho autorka Claudia Moricca z římské univerzity La Sapienza se stala rovněž členkou vědecké skupiny, která nálezy nyní plně zpřístupnila. Pozoruhodné je, že nejstarší americké rostliny, především dva druhy tykví, jsou vyobrazeny jako součást nádherných renesančních fresek v Raffaelových sálech Apoštolského paláce ve Vatikánu nebo v zámku Villa Farnesina v římské čtvrti Trastevere.“*

Studie v mezinárodním časopise *Ethnobotany and Economic Botany* shrnuje různé archeologické nálezy, kde hlavní pojítka je výskyt rostlin amerického původu - časově tedy od konce 15. století. Jedná se o zajímavá archeologická prostředí, která zbytky rostlin dochovala. Jde zejména o jímky klášterů a elitních míst nebo o unikátní klenební zásyp Vladislavského sálu Pražského hradu, pohřebiště s rostlinnými dary v kostele na východě Polska, ale třeba i vraky lodi. V laboratoři se části rostlin, především semena, určují podle odborných klíčů a případně je možné je datovat radiokarbonovou metodou.

Samotné nálezy semen ale k interpretaci nestačí. Zde hrají důležitou roli herbáře, historické a ikonografické prameny - například dobře datované fresky. Kombinace archeologie, botaniky, historie a ikonografie nám umožňuje pochopit nejen to, co se v minulosti pěstovalo a jedlo, ale hlavně jak a proč se skladba rostlin měnila.

Výsledky výzkumu zdůrazňují význam interdisciplinárního přístupu při studiu minulosti. Výzkum tak otevírá nové perspektivy pro pochopení proměn evropské společnosti v raném novověku a zároveň vysvětluje, proč byly rostliny jako brambory, kakao nebo vanilka v novověké Evropě tak úspěšné.

Odkaz na studii: <https://doi.org/10.1007/s12231-026-09672-6>

<https://www.jcu.cz/cz/univerzita/aktualne/od-luxusu-k-taliri-jak-americke-plodiny-dobily-evropu-po-roce-1492>